

ČESKÁ LITERATURA DRUHÉ POLOVINY DEVATENÁCTÉHO STOLETÍ

- prosazuje se realismus
- 1848: revoluční období
- 50. léta: období Bachova absolutismu – cenzura, v 60. letech Bach odvolán → rozvolnění
- 1861: vydána ústava
- 1867 vznik Rakouska-Uherska → rozhořčení českého obyvatelstva, Uhry mají větší autonomii

Májovci (60. léta 19. st.)

- roku 1858 byl vydán almanach Máj (J. Neruda, V. Hálek, J. V. Fryč, K. Světlá, ...) = sborník poezie a próz různých autorů
- tímto almanachem vzdali poctu Máchovi (obdivovali třeba i Erbena)
- chtěli, aby se česká společnost seznámila se zahraničními autory, proto překládali (např. E. A. Poe, H. Heine, V. Hugo, ...), chtěli povznést českou literaturu na světovou úroveň
- byli kritizováni za nedostatek výchovného realismu, nakonec v něm i začali tvořit
- více se zaměřovali na společenské, sociální otázky (ženy, dělníci), také pokrok (věda, technika), nezabývali se historickými otázkami

Vítězslav Hálek (1835-1874)

- za svého života velmi oblíbený (více než Neruda)
- lyrika: hodně romantická (láska), s přírodní tematikou
 - sbírka milostných básní **Večerní písně**
 - cykly **V přírodě 1-3**: obsahuje básně s tematikou vztahu člověka a přírody
- epika: nejúspěšnější byly jeho povídky:
 - **Muzikantská Liduška**: dívka je nucena vdát se proti své vůli, zblázní se (smutné)
- divadelní drama: **Král Vukašín**: hrálo se při otevření Prozatímního divadla (1862), ze srbských dějin → Č 253

Jan Neruda (1834-1891)

- celý život žil na Malé Straně, studoval práva (nedokončil), jeho tvorba je často poznamenána skepsí (snaha ji překonat, zakrýt ironií, sarkasmem)
- napsal asi 2000 fejetonů
- poezie: celkem šest sbírek
 - **Hřbitovní kvítí** (Č 257): ovlivněno smrtí kamaráda, nešťastnou láskou, satirizuje věci (lásku, poezii, rozum i cit ..., vše, co je lidem svaté)
 - **Knihy veršů**: intimní lyrika, věnováno “jeho milé”, matce, otci, sociální balady (smutno vychází z poměrů ve společnosti, obsahuje kritiku - Dědova mísa: dědeček rozbíjí mísy, jeho syn mu vyrobí dřevěné korýtko- kritika toho, že ta rodina je tak moc chudá, že už si nemohou dovolit nové nádobí)
 - **Písně kosmické**: obdiv k vesmírným tělesům, víra v lidský rozum, pokrok techniky, personifikuje objekty ve vesmíru (velmi vtipné) Jak lvové bijem o mříže → Č 271
 - **Balady a romance**: ne tak kritické, volně zachází s žánry, používá kontrastní prvky
 - **Prosté motivy**: obsahuje lyriku osobní, dělí se do čtyř částí podle ročních období, koloběh v přírodě je přirovnán ke koloběhu lidského života
 - **Zpěvy páteční**: soubor 10 žalozpěvů (= elegií) o osudu českého národa, obsahuje symboliku velikonoční, také optimistické části (víra v lepší budoucnost)
- próza: psal hodně povídek
 - **Arabesky**: postavy často z okraje společnosti
 - **Povídky malostranské**: ceněno za dobré popisy (Malé Strany, postav, ...), obsahuje autobiografické prvky, věrohodné postavy, povídky Trhani (samostatné) a U tří lilí
 - **Trhani**: povídka o dělnících stavících železnici → Č 257

Karolína Světlá (1830-1899)

- milenka Nerudy, byla však vdaná → jejich vztah neměl žádné, a teď cituji: pozitivní vyústění
- vlastním jménem Johanna Rottová, do české vlastenecké společnosti ji uvedl její manžel Petr Mužák (ona pocházela z německé rodiny)
- začíná psaním povídek z pražského prostředí: **Černý Petříček**, později začíná psát romány, už pod pseudonymem, Světlá, protože její manžel pocházel ze Světlé pod Ještědem
- **Ještědské romány**
 - **Frantina**: žila na vrcholu hory se svým strýcem, spřátelí se s chlapcem, schází se spolu, chlapec však jednou nepřijde. Frantina se bojí, že umřel a uteče do vesnice, kde je zrovna procesí. Rychtář kvapil ji požádá o ruku, ona souhlasí, po jejím příchodu začne statek vzkvétat. Později se tam objeví její přítel z dětství, chtějí se brát. Ten se však připojí k loupežníkům (jako lest za dobu, kdy byl neprávem zatčen – proto tehdy nepřišel), Frantina ho tedy zabije.
 - **Kříž u potoka**: hlavní postava Eva se provdá za muže, který pochází z údajně prokletého rodu, sblíží se s jeho bratrem, nabízí jí, aby začali spolu, ona se však rozhodne, že to neudělá a tím zlomí tu rodovou kletbu,
 - společná charakteristika postav obou románů: zjednodušená psychologie, černobílé postavy, prvky tajemna a dobrodružství, ženské hrdinky mají dilema a rozhodnou se upřednostnit morální zásady nad svými osobními zájmy
 - **Vesnický román**: čerpající z ještědského kraje zdůrazňuje mravní odpovědnost a opravdovost ženy, kterou společnost spoutává svými náboženskými předsudky a pokrytectvím

Jakub Arbes (1840-1914)

- romaneto = menší rozsah, dramatický děj, výrazná pointa, tajemné jevy x vědecké vysvětlení
- **Etiopská lilie**: Vědec udělá objev, zmizí mu podklady. Kamarád mu posílá dopis a v něm je lilie, vědec ji chce usušit. Po velmi dlouhé době lilii nakonec objeví, s ní i spisy, které už ale nejsou „objevem“
- **Newtonův mozek**: Kamarád hlavního hrdiny jde do války a je zabit. Hlavní hrdina má potom sen, že kamarád dostal Newtonův mozek, sestrojil stroj času a spolu s ním podnikl cestu do minulosti. Zjistil, že dějiny lidstva jsou dějinami válek. Protiválečné dílo.
- **Đábel na skřipci, Svatý Xaverius**

Ruchovci (70. a 80. léta 19. st.)

- škola **národní**: vlastenecké ideály, myšlenka slovanské vzájemnosti, umění má sloužit potřebám života
- almanach Ruch: vydán k příležitosti položení základního kamene Národního divadla

Svatopluk Čech (1846-1908)

- poezie a próza, epika i lyrika
- rád cestoval a navštěvoval nové kraje
- poezie – lyrika: skladba **Písně otroka**: rozsáhlá skladba s drobnými epickými střípky, děj zasazen do Afriky na plantážích, černoši vyjadřují svůj smutek a touhu po svobodě, alegorie ve smyslu touhy Čechů po vlastním státě
- poezie – epika: satirický epos **Hanuman**: opičí národ se snaží napodobit lidi, karikuje českého měšťana, kritika českého člověka, který se rád opičí po vzorech ze zahraničí
soubor **Ve stínu lípy** s lyrickými pasážemi: příběhy, které si vykládají vesničané ve stínu lípy, podobné dekameronu, často satirické, s nadsázkou, humorné

- próza: satirický román **Pravý výlet pana Broučka do Měsíce** a **Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století**: Broučkády, typický český “pivní vlastenec”, vždy se opije, to, co se odehrává v příbězích jsou jeho sny a vize, zesměšňuje lumírovce; v druhém románu se dostane do husitských válek, mezi husity má spoustu řečí o své udatnosti, ale když má bojovat, totálně selže

Lumírovci (70. a 80. léta 19. st.)

- škola kosmopolitní: obdivují zahraniční vzory, umění tvoří v duchu myšlenky “umění pro umění”, význam v zobrazení krásy v lit. díle
- časopis Lumír: jeho zakladatelem je Josef Václav Sládek

Josef Václav Sládek (1845-1912)

- především básník, “básník vesnice” ... volí spoustu venkovských motivů pro svou tvorbu
- studoval přírodní věty, odjel do USA, tam se naučil anglicky a to využíval při překládání
- obdivuje fungování americké společnosti a tamní demokracii
- jeden z prvních překladatelů Shakespeara, přeložil více než 30 jeho her
- Shakespearovy hry jsou v blankversu → Sládek klidně změnil formu, hlavní je podle něj obsah → forma kolísá, není stoprocentní
- sbírka **Jiskry na moři**: psal ještě pod vlivem smrti manželky a dítěte
- sbírky **Selské písně** (ukázka venkovské poezie, ukázka venkova, inspirováno lidovou tvorbou, drobný sedlák je nositelem pozitivních vlastností českého národa, vyjadřuje obdiv půdě, do značné míry venkov idealizuje) a **České znělky** (drobné příležitostné básně reagující na nějakou aktuální situaci, zachycení víry do budoucna, smysl lidského života, demokracii)
- poezie pro děti **Skřiváňčí písně**, **Zvony a zvonky**
→ Č 288 U bran štěstí

Jaroslav Vrchlický (1853-1912)

- komplexní autor, uznávaný, potřeboval být uznáván
- složitý soukromý život: dopisoval si se ženou o deset let starší než on (sestra Karolíny Světlé), vzhlížel k ní, rád s ní trávil čas, ona však byla vdaná, později si vzal její dceru, nicméně manželství neprobíhalo úplně podle jejich představ, některé z jejich dětí nejsou jeho
- veškeré lidské city, vášně, erotika, náměty čerpá i z mytologie a cizích zemí, fantazijní svět
- důležitá je forma: typický autor parnasismu
- často překládá, jeho metody jsou od Sládka rozdílné v tom, že raději změnil obsah než formu
- doteď živé milostné básně, používají je oddávající při obřadech
→ Č 294 Z trochu lásky, Sobě na hrob (dnes epitaf, kdysi epigram)
- soustava sbírek **Zlomky epeje**: podobné Legendě věků od Victora Huga, ne úplně soustavně a chronologicky; poezie o významu velkých dějinných okamžiků, epické i lyrické
- komediální drama **Noc na Karlštejně**: podle pověsti za Karla IV. nemohly na Karlštejn ženy, královna Eliška se rozhodne tam vydat, to stejné udělá i jiná žena (dívka jednoho ze zbrojnošů), nakonec král otevírá Karlštejn ženám

Julius Zeyer (1841-1901)

- finančně dobře zajištěn → může psát a cestovat, sbírá inspiraci
- zajímá ho mytologie, snaží se oživovat staré mýty různých národů
- víra v nějaký ideál, ke kterému je snaha směřovat → doklad novoromantické vlny
- další náměty čerpá ve středověku, vidí ho barvitě, nikoli temně, obdivuje sílu přátelství nebo rytířských ctností
- **Román o věrném přátelství Amise a Amila**: složité a kontroverzní čtení, na konci jeden z nich zachrání toho druhého před Valkýrou (jeho žena) tak, že obětuje krev svých dětí, rozhodne se, že to udělá, děti jsou nakonec zachráněny

- scénická pohádka **Radúz a Mahulena**: Mahulena je prokletá, Radúz na ni má zapomenout, tak se stane, Mahulena se promění v topol, Radúz je k němu pořád přitahován, jeho matka chce topol nechat porazit, příběh ale dopadá dobře